

Statistische Trends

Bevolkingsprognose 2017-2060: veronderstellingen voor kindertal, levensduur en internationale migratie

Lenny Stoeldraijer, Coen van Duin
en Corina Huisman

December 2017

Inhoud

1. Inleiding 3

2. Veronderstellingen voor kindertal, levensduur en internationale migratie 4

2.1 Kindertal per vrouw 4

2.2 Levensduur 8

2.3 Immigratie 12

2.4 Emigratie 17

3. Conclusie 20

Literatuur 20

Bijlage A. Definities 22

Veel demografisch gedrag hangt samen met leeftijd, geslacht, of migratieachtergrond: zo krijgen vrouwen hun kinderen doorgaans rond hun dertigste, hebben ouderen een hoger sterfterisico dan jongeren, en personen met een migratieachtergrond hogere emigratiekansen dan personen met een Nederlandse achtergrond. Het model waarmee de Bevolkingsprognose van het CBS wordt gemaakt, berekent hoe de veranderingen van de bevolkingssamenstelling doorwerken in het demografische gedrag, en daarmee in de bevolkingsgroei. Om de input voor het model te kunnen maken, moeten veronderstellingen worden geformuleerd over het toekomstige kindertal, de levensduur, en de omvang en richting van de internationale migratiestromen. Deze veronderstellingen worden in dit artikel toegelicht. Ook wordt het verschil met de Bevolkingsprognose uit 2014 en, waar relevant, met de Kernprognoses uit 2015 en 2016, besproken.

1. Inleiding

Op 19 december 2017 is de nieuwe Bevolkingsprognose gepubliceerd. De Bevolkingsprognose 2017–2060 beschrijft de verwachte ontwikkeling van de Nederlandse bevolking tussen 2017 en 2060. Deze prognose is een actualisatie van de Bevolkingsprognose 2014–2060, die in december 2014 is gepubliceerd. In dit artikel worden de belangrijkste veronderstellingen van de Bevolkingsprognose 2017–2060 beschreven.

Het CBS werkt voor de demografische prognoses met een driejaarlijkse publicatiecyclus. Eind 2014 werd een nieuwe prognose voor de bevolking naar leeftijd, geslacht en migratieachtergrond gepubliceerd (Van Duin en Stoeldraijer, 2014). Eind 2015 en 2016 werden updates van deze prognose gepubliceerd, waarbij de bevolking niet naar migratieachtergrond was onderscheiden (Van Duin, Stoeldraijer, Nicolaas, Ooijevaar en Sprangers, 2015; Stoeldraijer, Van Duin en Huisman, 2016). Tegelijkertijd met de Kernprognose van 2015 werd de Huishoudensprognose gepubliceerd, een prognose van de toekomstige huishoudenssamenstelling van de bevolking (Van Duin, Stoeldraijer, Van Roon en Harmsen, 2016). In september 2016 hebben CBS en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) een prognose van huishoudens en bevolking in Nederlandse gemeenten uitgebracht (Kooiman, De Jong, Huisman, Van Duin en Stoeldraijer, 2016).

De prognose van de bevolking wordt berekend met het cohort-componentmodel. Dit is een simulatiemodel waarbij de bevolking aan het eind van het jaar wordt bepaald door geboorte, sterfte, migratie en veroudering te verrekenen met de bevolking aan het begin van het jaar. Door dit jaar op jaar te doen kan steeds verder vooruit worden gekeken. Als input voor het model dienen kansen die bepalen hoeveel vrouwen gedurende het jaar een kind krijgen, hoeveel mensen zullen emigreren en hoeveel mensen zullen sterven. Daarnaast dienen immigratieaantallen als input. Om over input voor het model te kunnen beschikken, moeten veronderstellingen worden geformuleerd over het toekomstige kindertal, de levensduur, en de omvang en richting van de internationale migratiestromen. Deze veronderstellingen worden gemaakt door demografische ontwikkelingen te analyseren en trends door te trekken naar de toekomst.

In paragraaf 2 worden de veronderstellingen van de Bevolkingsprognose 2017–2060 besproken. In paragraaf 2.1 worden de veronderstellingen over het kindertal behandeld, in

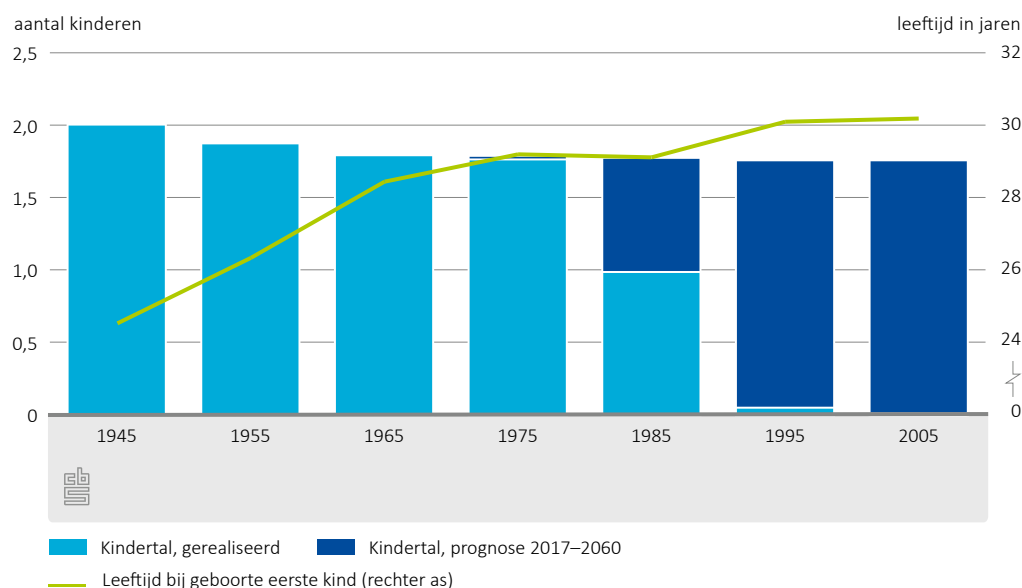
paragraaf 2.2 de veronderstellingen over de levensduur en in paragraaf 2.3 en 2.4 de veronderstellingen over de internationale migratie. In paragraaf 3 volgen de conclusies. In bijlage A zijn definities opgenomen over termen die in dit artikel gebruikt worden. De belangrijkste uitkomsten van de Bevolkingsprognose 2017–2060 worden beschreven in een ander artikel (Stoeldraijer, Van Duin en Huisman, 2017a).

2. Veronderstellingen voor kindertal, levensduur en internationale migratie

2.1 Kindertal per vrouw

Halverwege de vorige eeuw waren gezinnen groter dan tegenwoordig. Vanaf de jaren zeventig daalde het totale vruchtbaarheidscijfer aanzienlijk: vrouwen kregen minder kinderen en bovendien begonnen ze later aan kinderen. Het beschikbaar komen van betrouwbare anticonceptie, het stijgende opleidingsniveau van vrouwen en hun toenemende arbeidsparticipatie speelden hierbij een rol. Waar vrouwen geboren in 1945 gemiddeld nog twee kinderen kregen en gemiddeld 24,5 jaar waren als ze moeder werden, was dat voor vrouwen geboren in 1965 gedaald naar 1,78 kinderen, met de eerste op 28,4-jarige leeftijd. De generaties daarna kregen hun kinderen nog wel iets later, maar kregen er niet minder. Vrouwen uit 1975, die eind 2016 41 jaar oud waren, hadden tot dat moment gemiddeld 1,76 kinderen gekregen, wat naar verwachting nog tot 1,78 zal oplopen. De prognose uit 2014 veronderstelde dat het gemiddeld kindertal per vrouw op den duur verder zal teruglopen tot 1,75.

2.1.1 Kindertal per vrouw (linkeras) en gemiddelde leeftijd bij geboorte eerste kind (rechteras) voor verschillende generaties vrouwen

Voor de ontwikkeling van jaar op jaar van het geboortecijfer is niet alleen van belang hoeveel kinderen vrouwen in totaal krijgen, maar ook in welke jaren die kinderen geboren worden. Het totaal vruchtbaarheidscijfer (TFR, total fertility rate) is de som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van één jaar. Het valt te interpreteren als het gemiddeld kindertal dat vrouwen zouden hebben als de vruchtbaarheidscijfers van dat jaar van hun vijftiende tot vijftigste zouden gelden. Het aantal geboorten in een jaar hangt af van hoeveel vrouwen in deze leeftijden er dat jaar zijn. De TFR hangt daar niet van af, en kan daarom gebruikt worden om te zien of een daling of stijging van het aantal geboorten komt doordat er meer/minder vrouwen in die leeftijdsgroep zijn of doordat die vrouwen meer dan wel minder kinderen krijgen. De daling van het aantal geboorten sinds 2010 kwam doordat er minder kinderen per vrouw werden geboren.

De TFR wordt, anders dan het kindertal per generatie, wel beïnvloed door de timing van de geboorten. Het cijfer kan daardoor van jaar op jaar sterke schommelingen laten zien. In perioden waarin het krijgen van kinderen wordt uitgesteld ligt de TFR lager dan het uiteindelijk kindertal. Zo lag de TFR begin jaren tachtig op anderhalf kind per vrouw doordat jonge vrouwen steeds later met kinderen begonnen. Midden jaren negentig hield deze periode van sterk uitstel op en steeg de TFR tot ongeveer 1,75. In 2010 bedroeg de TFR 1,8 kind per vrouw, maar daarna zette een sterke daling in.

Aanvankelijk leek de afname samen te hangen met de slechte economische conjunctuur in de jaren na 2008: een laag consumentenvertrouwen voorspelde minder geboorten (De Beer, 2012). In de Bevolkingsprognose van 2014 werd daarom ook een snelle stijging naar een waarde van 1,75 verondersteld. Hoewel de economische conjunctuur verbeterde, was er in 2015 en 2016 sprake van een hernieuwde daling van het kindertal, naar 1,66 kinderen per vrouw. Voor 2017 wordt een TFR van slecht 1,61 geraamd. De afname concentreert zich bij de geboorten bij jonge vrouwen. De geboorten bij oudere dertigers en veertigers is tussen 2010 en 2016 juist licht gestegen. Sinds 2010 is de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen hun eerste kind krijgen toegenomen met ruim een half jaar tot 29,8 jaar.

Een mogelijke verklaring voor het aanhoudend lage geboortecijfer ligt in de ontwikkelingen op de huizenmarkt. Na 2008 was sprake van een sterke daling van de huizenprijzen. Veel huiseigenaren kwamen in financiële nood en konden hun huis niet verkopen. Met de dalende hypotheekrente kwam de huizenmarkt langzaam weer op gang. Sinds juni 2013 is sprake van een sterk stijgende trend van de huizenprijzen. Door beperkt aanbod stagneert momenteel de markt in de grote steden en steeds meer woningen worden boven de vraagprijs gekocht. Dit betekent dat de schaarste verder oploopt. Daarnaast vormen vooral voor starters de strengere leennormen een belemmering omdat meer eigen geld moet worden ingebracht. Jonge mensen kunnen zich, nu en in de toekomst, minder snel een huis veroorloven. Mogelijk stellen ze hierdoor het stichten van een gezin uit.

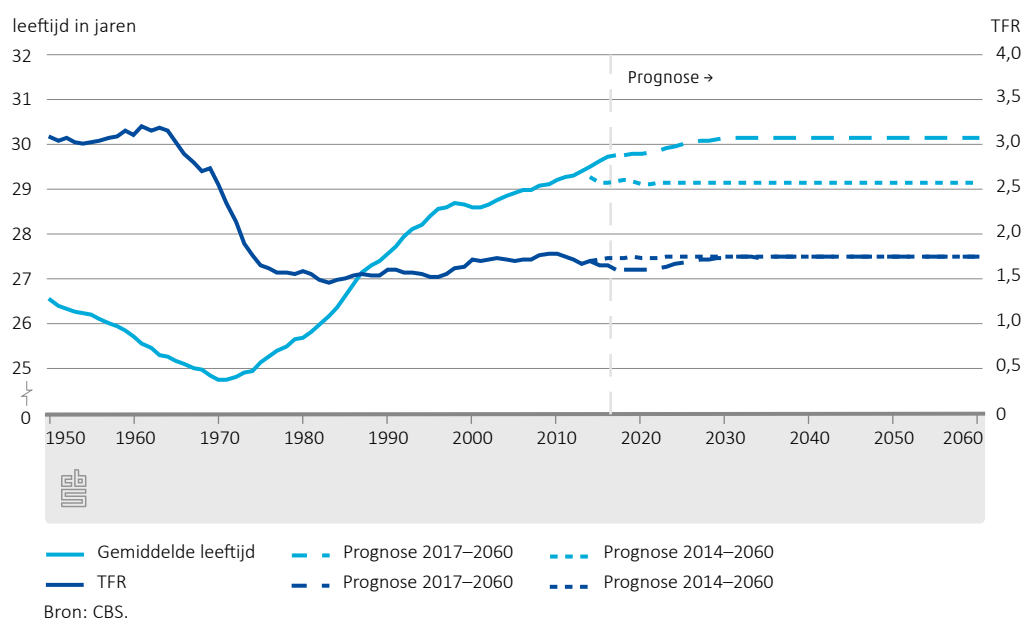
Eind jaren negentig werd de Wet Flexibiliteit en Zekerheid (Wet Flexibiliteit en Zekerheid, 1999) ingevoerd, het begin van een groeiend aantal werknemers met een flexibele arbeidsrelatie. In 2016 hadden ruim één op de vijf werkenden een flexibele arbeidsrelatie. Het aantal zelfstandigen nam toe en het aantal vaste werknemers nam af. Flexibele arbeidscontracten geven onzekerheid voor werknemers. Bij een vast contract geldt een ontslagverbod bij zwangerschap, terwijl tijdelijke arbeidscontracten vanzelf eindigen. Uit onderzoek blijkt dat met name hoogopgeleide vrouwen later beginnen met kinderen bij een flexibel contract (CBS, 2017). Ook dit kan een van invloed zijn op de lagere geboortecijfers bij jonge vrouwen zijn.

De afname van de geboorten sinds 2010 concentreert zich bij jonge vrouwen. Bij vrouwen die eind 2011 achterin de twintig of ouder waren, was er in de jaren 2014–2016 juist een stijging van het geboortecijfer, na de daling in de drie jaar ervoor. Dit suggereert dat vrouwen door de genoemde ontwikkelingen niet zozeer minder kinderen (gaan) krijgen, maar dat ze het krijgen van kinderen uitstellen. Dat patroon was ook bij de generaties na 1965 zichtbaar.

De aanname dat het uiteindelijk kindertal voor toekomstige generaties vrouwen op 1,75 zal liggen, wordt daarom in de nieuwe prognose gehandhaafd. Deze komt neer op een beperkte verdere daling van het kindertal ten opzichte van de generaties die nu vrijwel klaar zijn met kinderen krijgen, die een kindertal van 1,78 hebben. De verwachting voor de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen gemiddeld hun eerste kind krijgen is omhoog bijgesteld; van 29,2 jaar volgens de prognose uit 2014 naar 30,2 jaar. Aangenomen wordt dat deze cijfers voor vrouwen geboren na 1990 gelden.

Door het extra uitstel van geboorten ligt de TFR op de korte termijn lager dan volgens de prognose uit 2014. Op de lange termijn is de TFR gelijk aan de prognose van 2014.

2.1.2 Gemiddelde leeftijd waarop vrouwen voor het eerst moeder worden en het totaal vruchtbaarheidscijfer; waarneming, prognose 2017–2060 en prognose 2014–2060

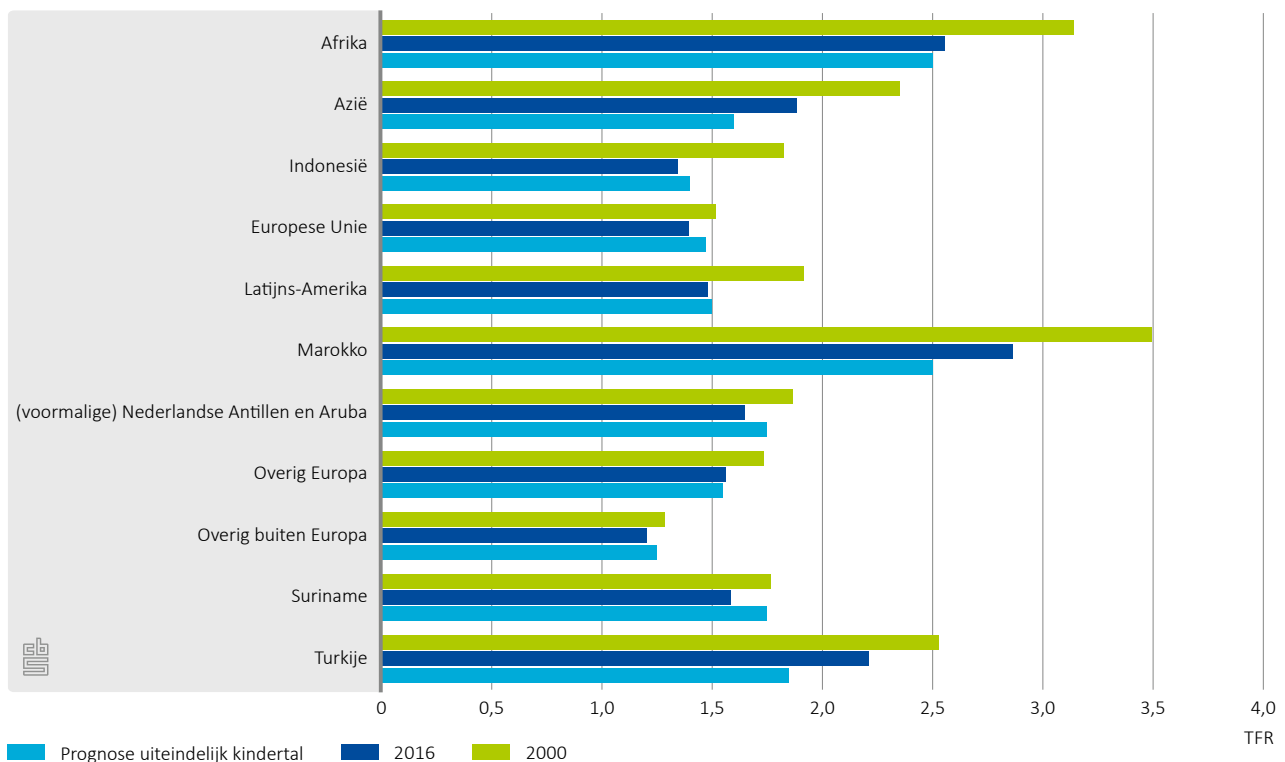
Het gemiddeld aantal kinderen dat vrouwen met een eerste generatie migratieachtergrond in de toekomst zullen krijgen, is een belangrijke bouwsteen voor de prognose van het aantal personen met een tweede generatie migratieachtergrond. Het vruchtbaarheidscijfer van vrouwen van de eerste generatie met een westerse achtergrond ligt lager dan het vruchtbaarheidscijfer voor vrouwen die in Nederland zijn geboren; het gaat bij de eerste groep vaak om vrouwen die hier tijdelijk zijn, bijvoorbeeld om te studeren, en ze zijn afkomstig uit landen waar het kindertal vaak lager ligt dan in Nederland. Vrouwen met een eerste generatie niet-westerse migratieachtergrond hebben over het algemeen een hogere vruchtbaarheid: in 2016 was de TFR voor vrouwen met een Marokkaanse achtergrond gelijk aan 2,86, voor vrouwen met een Afrikaanse achtergrond bedroeg deze 2,55 en voor vrouwen met een Turkse achtergrond 2,21. Bij niet-westerse groepen is de TFR vaak tijdelijk hoger als er in de voorgaande jaren veel immigranten zijn gearriveerd. Dit komt doordat een groot deel voor

gezinshereniging of gezinsvorming naar Nederland komt. Bij migrantenvrouwen die al langer in Nederland zijn ligt het geboortecijfer lager, omdat zij hun kinderen vaak al gekregen hebben (Alders, 2000). Sinds 2013 is de TFR van vrouwen uit Azië gestegen, wat samenhangt met geboorten bij asielmigranten uit Syrië.

Uitgangspunt van de veronderstellingen voor het kindertal van de vrouwen met een eerste generatie migratieachtergrond is dat de vruchtbaarheidsniveaus in de toekomst vergelijkbare verschillen tonen als die welke we nu waarnemen. Voor sommige groepen wordt verwacht dat het gemiddeld kindertal het gemiddelde van Nederland zal evenaren. Dit is het gevolg van een dalend kindertal in de landen van herkomst. De TFR van vrouwen uit niet-westerse landen laat over een langere termijn bezien een duidelijke daling zien. Ook wordt rekening gehouden met veranderingen in de samenstelling van de immigratiestroom naar motief uit de herkomstlanden. Arbeids- en studiemigranten krijgen immers minder kinderen dan vrouwen die voor gezinsvorming naar Nederland komen.

Verondersteld wordt dat het kindertal van vrouwen van de eerste generatie met een Marokkaanse, Turkse en Afrikaanse achtergrond boven het gemiddelde zal blijven, terwijl dat voor vrouwen met een westerse en Latijns-Amerikaanse achtergrond daar juist onder zal liggen. Dit geldt ook beperkt voor vrouwen met een Aziatische achtergrond, waarvoor de TFR op dit moment hoger ligt. De vruchtbaarheid van vrouwen met een Surinaamse en Antilliaanse achtergrond zal op het niveau van de totale bevolking blijven. Grafiek 2.1.3 geeft een overzicht van de veronderstellingen voor het kindertal van migrantenvrouwen naar migratieachtergrond. Ten opzichte van de Bevolkingsprognose uit 2014 zijn de verwachtingen voor het uiteindelijk kindertal van vrouwen uit Marokko en andere Afrikaanse landen omhoog bijgesteld van 2,0 naar 2,5. Gezien het tragere dalingstempo van de TFR over de afgelopen tien jaar lijkt de eerder veronderstelde waarde te laag.

2.1.3 TFR voor vrouwen met eerste generatie migratieachtergrond; waarneming en prognose 2017-2060

2.2 Levensduur

De jaarlijkse sterfterisico's voor mannen en vrouwen nemen al sinds het midden van de negentiende eeuw af. Hierdoor is de levensduur doorlopend gestegen. In 1980 gold voor mannen een periode-levensverwachting van ruim 72 jaar en voor vrouwen van 79 jaar. In 2017 is dit gestegen tot 80 jaar voor mannen en ruim 83 jaar voor vrouwen.

De hier genoemde periode-levensverwachting schat de levensduur uitgaande van de huidige sterftetekansen, dus bij de huidige stand van zaken op het gebied van volksgezondheid en medische zorg. Het biedt daarmee een momentopname van hoe oud we in de huidige situatie mogen verwachten te worden, maar houdt geen rekening met het feit dat de sterftetekansen waarschijnlijk in de toekomst verder zullen dalen. In het verleden onderschatte de periode-levensverwachting bij geboorte de werkelijke levensduur met gemiddeld zo'n 9 jaar. De resterende levensduur van 65-jarigen werd door de periode-levensverwachting met 1 tot 2 jaar onderschat.

Ondanks deze onderschatting is de periode-levensverwachting een nuttige maat voor de sterfte in een kalenderjaar, die niet afhangt van de leeftijdsopbouw in dat jaar (Stoeldraijer en Harmsen, 2017). Deze maat is daardoor geschikt om de vooruitgang van jaar op jaar in de levensduur in kaart te brengen. Incidentele ontwikkelingen zoals griepgolven of extreme zomers of winters kunnen tot fluctuaties in het cijfer leiden. Het is daarom van belang naar de ontwikkeling over meerdere jaren te kijken.

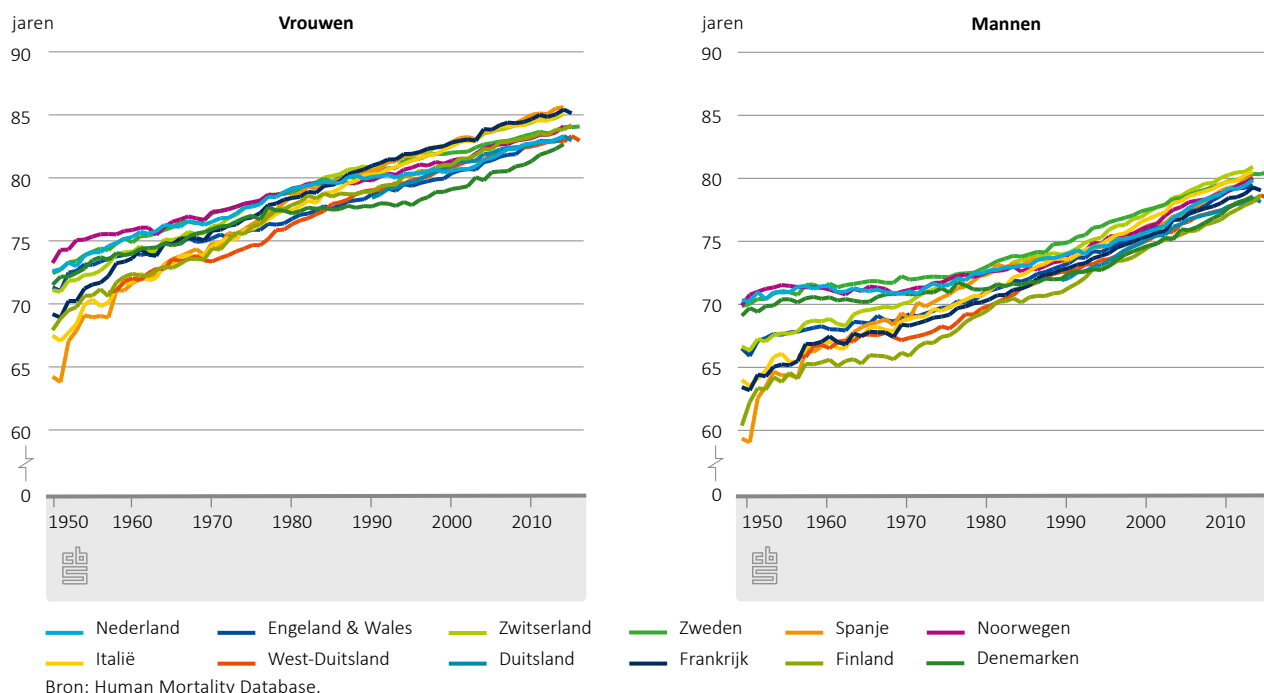
Het grootste deel van de stijging in de levensverwachting bij geboorte sinds de jaren vijftig kwam door een daling van de sterfte op jonge leeftijden. Meer recent wordt de ontwikkeling van de levensverwachting vooral bepaald door sterftedalingen bij de hogere leeftijden; de sterfte op jonge leeftijden is al zo laag dat een verdere daling de levensverwachting nog maar weinig beïnvloedt. Dit is te zien bij de levensverwachting op 65-jarige leeftijd: vooral bij mannen is er tot de jaren negentig nauwelijks sprake van een stijging. Bij vrouwen was wel een toename te zien in de levensverwachting op 65-jarige leeftijd, maar die stagneerde tussen het begin van de jaren tachtig en het begin van deze eeuw.

Wat opvalt aan de levensverwachting bij geboorte en op 65-jarige leeftijd is het toenemende verschil tussen mannen en vrouwen tot midden jaren tachtig; daarna neemt dit verschil af. Dit houdt verband met een verschil in rookgedrag tussen mannen en vrouwen. Doordat rookgedrag vertraagd doorwerkt op de sterfte, zijn ook voor de toekomst nog afwijkende trends te verwachten voor mannen en vrouwen.

Vergeleken met andere West-Europese mannen hebben Nederlandse mannen in 2015 een gemiddelde levensverwachting bij geboorte. Nederlandse vrouwen, die voorheen een hoge levensverwachting hadden vergeleken met andere West-Europese vrouwen, stonden in 2015 juist bijna onderaan in de ranglijst.

Er bestaan vele methoden om een prognose van de levensverwachting, en daarmee de onderliggende sterftetekansen, te maken (voor een uitgebreide review zie Booth en Tickle, 2008). De meeste methoden maken gebruik van extrapolatie: er wordt van uitgegaan dat de toekomstige trends een voortzetting zijn van de trends uit het verleden. Een rechtvaardiging voor een dergelijke benadering is dat in veel landen een vrij sterke regelmaat is geweest in historische sterftetrends, uitgezonderd onvoorspelbare gebeurtenissen zoals oorlogen en epidemieën. Bovendien wordt hiermee de over het algemeen pessimistische vooringenomen-

2.2.1 Periode-levensverwachting bij geboorte in West-Europese landen

heid van deskundigen vermeden die gedurende vele decennia tot een onderschatting van de toename in de toekomst levensverwachting bij geboorte heeft geleid (Oeppen en Vaupel, 2002).

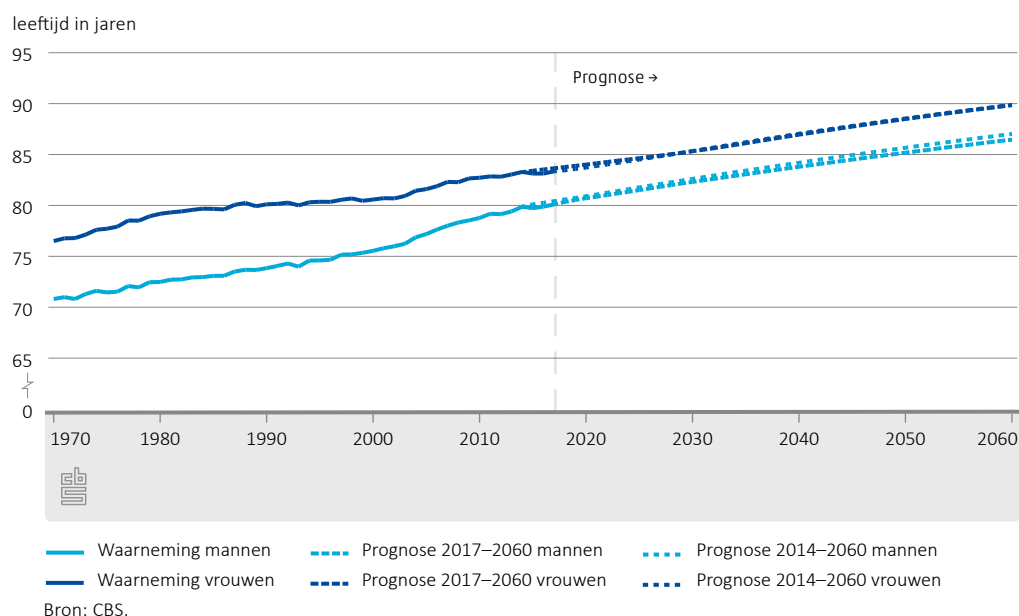
Het CBS gebruikt voor de prognose van de sterftekansen een extrapolatiemodel. Specifiek voor Nederland is van belang dat perioden van tijdelijke versnellingen en vertragingen voorkomen in de ontwikkeling van de levensverwachting van Nederlandse mannen en vrouwen. Daarom wordt voor de lange termijn uitgegaan van de stabiele, dalende trend in de sterftekansen in West-Europa. Hierdoor hebben tijdelijke versnellingen en vertragingen een minder groot verstoringseffect op de toekomstverwachtingen dan wanneer alleen van de Nederlandse trend zou zijn uitgegaan. Het model houdt ook rekening met het effect van rookgedrag op de sterfte, wat voor Nederland met name belangrijk is om de verschillen tussen mannen en vrouwen in de sterftetrends goed te beschrijven. Dit model wordt uitgebreid beschreven in Stoeldraijer, Van Duin en Janssen (2013). Bij de bepaling van de sterftekansen vijf jaar of verder wordt geëxtrapoleerd vanaf het gemiddelde niveau in de laatste drie waargenomen jaren en niet vanaf het niveau in het laatst waargenomen jaar. Vanaf het laatste geraamde jaar wordt er geïnterpoleerd naar het model vijf jaar in de toekomst. Dit is gedaan om te voorkomen dat fluctuaties in de sterftekansen de langtermijnverwachtingen beïnvloeden.

Ten opzichte van de Bevolkingsprognose uit 2014 zijn extra waarnemingen voor de totale sterfte in de jaren 2014–2016, de longkankersterfte in de jaren 2011–2016 en de (longkanker) sterfte van West-Europa in de jaren 2010–2014 meegenomen bij het schatten van de sterftetrend. Ten opzichte van de recentere Kernprognose uit 2016 zijn cijfers over Nederland toegevoegd: definitieve sterftcijfers over 2016, voorlopige maandcijfers over de sterfte in 2017 en cijfers over longkankersterfte in Nederland in 2016. Daarnaast zijn voor de (longkanker)sterfte van West-Europa de jaren 2013 en 2014 toegevoegd.

De Bevolkingsprognose verwacht dat de levensverwachting verder zal stijgen tot 86,5 jaar voor mannen en 89,9 jaar voor vrouwen in 2060. Voor de korte termijn komt de Bevolkingsprognose iets lager uit dan de Bevolkingsprognose uit 2014 (Van Duin en Stoeldraijer, 2014). Op de lange termijn is voor mannen de levensverwachting ook iets lager dan de vorige prognose. Voor vrouwen is de levensverwachting ongeveer gelijk aan de prognose uit 2014. Dat de levensverwachting voor vrouwen niet ook op de lange termijn lager uitkomt, is het gevolg van de toegevoegde longkankersterfte. Dit zorgt er voor dat de trend van vrouwen positiever uitkomt dan in de vorige prognose.

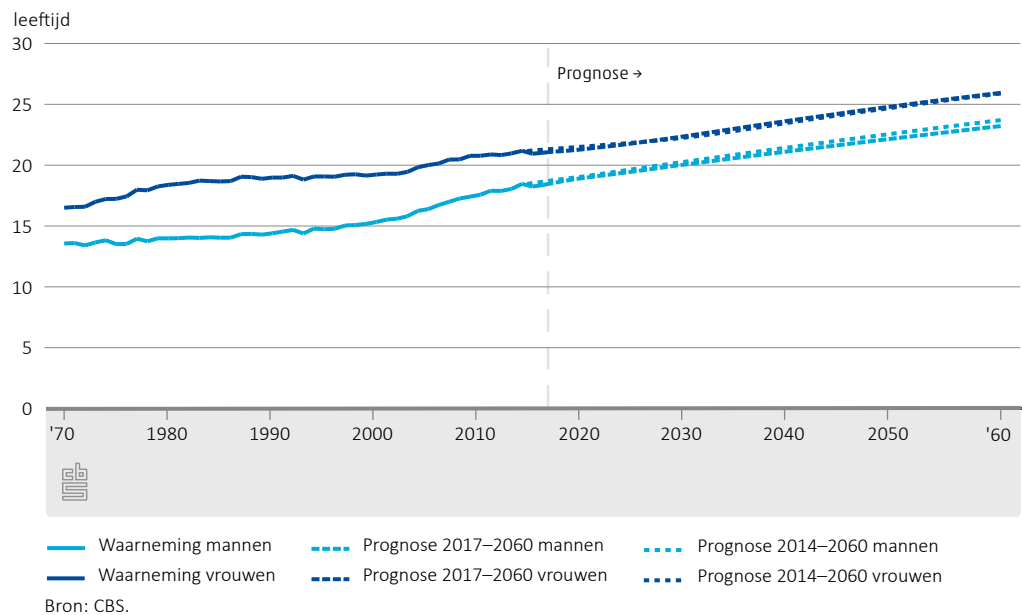
Vergeleken met de Kernprognose gepubliceerd in 2016 (Stoeldraijer, Van Duin en Huisman, 2016) ligt de levensverwachting voor vrouwen en mannen ongeveer 0,3 jaar lager. Dit komt door de ongunstige sterfteontwikkeling in de laatste maanden van 2016 en de beperkte daling van de sterftekansen in de eerste acht maanden van 2017. Ook speelt mee dat de gunstige sterfteontwikkeling in 2014 vanaf deze prognose niet meer bij de bepaling van het startniveau voor de extrapolatie van de sterftekansen voor de lange termijn wordt meegewogen.

2.2.2 Periode-levensverwachting bij geboorte; waarneming, prognose 2017–2060 en prognose 2014–2060

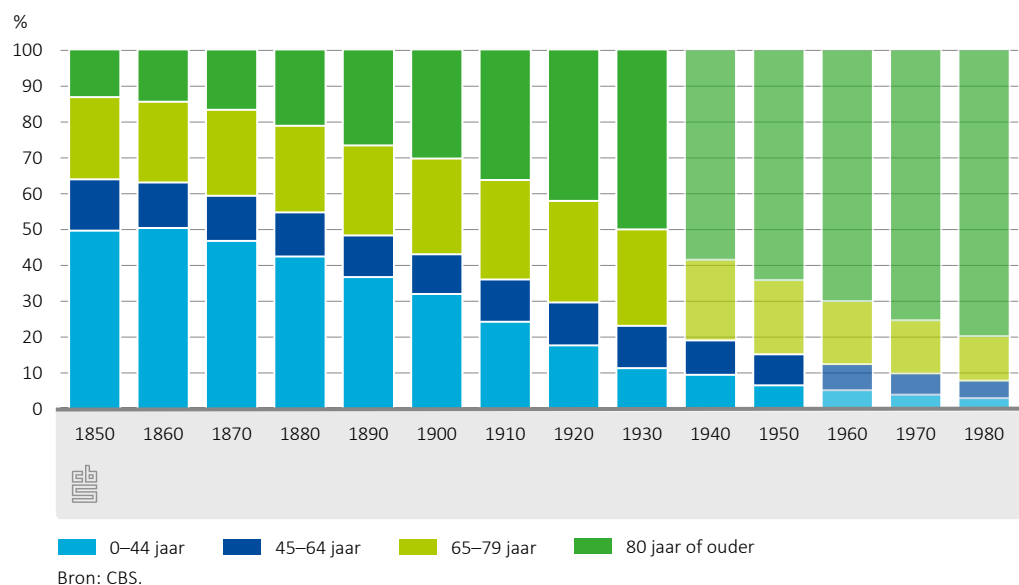
Voor de levensverwachting op 65-jarige leeftijd wordt verwacht dat deze zal toenemen tot 23,2 jaar voor mannen en 25,9 jaar voor vrouwen in 2060. De verschillen met de Bevolkingsprognose uit 2014 en de Kernprognose uit 2016 zijn ongeveer hetzelfde als die welke te zien waren bij de levensverwachting bij geboorte.

2.2.3 Periode-levensverwachting op 65-jarige leeftijd; waarneming, prognose 2017–2060 en prognose 2014–2060

Met behulp van de sterftekansen naar leeftijd voor huidige en toekomstige jaren kan de levensduur van generaties die nog niet zijn uitgestorven geschat worden. Van de kinderen geboren in 1980 haalt naar verwachting 80 procent de tachtigste verjaardag. Van de generatie 1950 haalt waarschijnlijk 64 procent de tachtigste verjaardag. Voor de inmiddels uitgestorven generatie geboren in 1900 haalde 30 procent de tachtigste verjaardag en voor de generatie geboren in 1850 was dit slechts 13 procent. De kans om oud te worden is dus flink toegenomen. Van de generatie geboren in 1850 haalde de helft de vijfenveertigste verjaardag niet, terwijl van de generatie 1950 maar 6 procent de vijfenveertigste verjaardag niet heeft gehaald.

2.2.4 Verdeling van leeftijd bij overlijden naar geboortjaar, waarneming en prognose

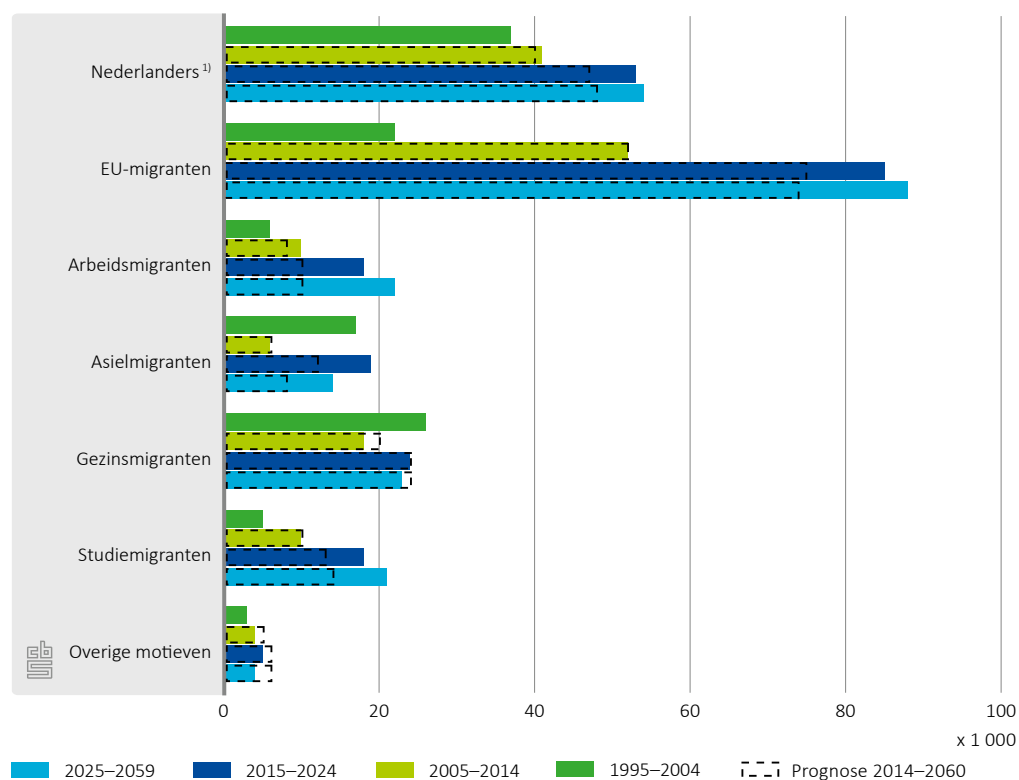
2.3 Immigratie

In 2016 immigreerden 231 duizend personen naar Nederland. Dit is bijna een verdubbeling van het aantal dat rond de eeuwwisseling naar Nederland kwam. De veranderingen in de samenstelling van de EU sinds 2004 en recent het hoge aantal asielzoekers hebben bijgedragen aan de stijging.

Voor de prognose van de immigratie wordt een onderverdeling gemaakt naar immigranten met en zonder de Nederlandse nationaliteit. Deze laatste groep, met uitzondering van migranten uit de Europese Unie (EU), wordt tevens onderscheiden naar vijf migratiemotieven: arbeid, asiel, studie, gezin en overig. Door de immigratie op deze manier uit te splitsen, kan in de veronderstellingen beter rekening worden gehouden met factoren die de omvang van de migratiestromen beïnvloeden. In een binnenkort te publiceren artikel worden de veronderstellingen voor de internationale migratie verder toegelicht (Van Duin, Stoeldraijer en Huisman, 2018).

De samenstelling van de immigratiestromen is na de eeuwwisseling sterk veranderd. De immigratie vanuit andere EU-lidstaten lag in 2015 50 duizend per jaar hoger dan in 2000: een verschil dat voor 70 procent door extra immigratie uit nieuwe lidstaten kwam en voor 30 procent door toegenomen instroom uit de oude lidstaten. Bij immigranten van buiten de EU is doorgaans gezinsmigratie het belangrijkste motief. Sinds de eeuwwisseling is het belang van arbeids- en studiemigratie echter gestaag toegenomen. De asielmigratie was rond de

2.3.1 Gemiddeld jaarlijks aantal immigranten per periode; waarneming, prognose 2017–2060 en prognose 2014–2060

¹⁾ Inclusief niet-Nederlandse personen met een Nederlandse achtergrond en personen met tweede generatie migratieachtergrond.

Bron: CBS.

eeuwwisseling de op een na belangrijkste reden voor immigratie. Daarna nam het aantal asielmigranten sterk af. In 2014 en 2015 is het aantal asielmigranten weer gestegen, vooral door een grotere toestroom uit Syrië. Inmiddels is het aantal nieuwe asielverzoeken sterk gedaald, maar de asielmigratie blijft op korte termijn nog hoog, vooral door nareizigers. Het aantal immigranten met de Nederlandse nationaliteit, inclusief alle inwoners met een Nederlandse achtergrond en een tweede generatie migratieachtergrond, is de afgelopen jaren tot 50 duizend gestegen.

Immigranten uit de Europese Unie

Het toegenomen aantal EU-immigranten in 2016 en 2017 laat zich voor een deel verklaren uit het toegenomen aantal vacatures. Vergeleken met de situatie in 2004 zijn daarnaast de uitbreiding met de nieuwe lidstaten een belangrijke factor. Deze uitbreidingen, en het openstellen van de Nederlandse arbeidsmarkt voor burgers van de nieuwe lidstaten, leidde naar schatting tot 37 duizend extra immigranten per jaar. Deze stijging heeft zo'n tien jaar geduurd, maar lijkt sinds 2014 tot stilstand gekomen. De prognose veronderstelt dat uiteindelijk een kwart van deze toename tijdelijk van aard zal blijken, omdat het welvaart-niveau in met name Polen de afgelopen periode sneller is gestegen dan in Nederland. Hierdoor neemt voor Polen de prikkel om te emigreren af. Ook zorgt demografische krimp in de nieuwe lidstaten ervoor dat er daar in de toekomst minder twintigers en dertigers zijn. Dit zijn de leeftijdsgroepen waartoe arbeidsmigranten vaak behoren.

Waar de groei van de immigratie uit de nieuwe lidstaten stagneert, is de immigratie uit de oude lidstaten de laatste jaren blijven stijgen. Dit lijkt voor een belangrijk deel te komen door extra arbeids- en studiemigranten, met name uit Italië, Spanje, Portugal en Griekenland komt. De prognose veronderstelt dat deze stijgende trend nog tien jaar doorzet.

Door de goede economische omstandigheden is er momenteel veel vraag naar arbeid, wat tot extra immigratie leidt. Op de middellange termijn gaat de prognose uit van een 'gemiddelde' arbeidsvraag. Dit heeft een neerwaarts effect op de verwachte immigratie.

Ten slotte wordt in de veronderstellingen nog rekening gehouden met de aanstaande Brexit. Omdat het zeer onzeker is wat de toekomstige relatie van het Verenigd Koninkrijk (VK) met de EU wordt en hoe dit de migratie zal beïnvloeden, zijn daarvoor een aantal toekomstbeelden naast elkaar gezet. Er is hierbij gekeken naar de uitersten van een bijzonder sterke of zwakke toekomstige band. Aangezien de laatste EU-uitbreidingen tot beduidend meer immigratie leidden, ligt het voor de hand bij een EU-uittrekking van een groot land minder immigratie te verwachten. Een sterke daling van de immigratie naar Nederland als gevolg van de Brexit is echter niet mogelijk, aangezien er momenteel al niet veel in het VK geboren personen hierheen komen: ongeveer 5 duizend per jaar. Een groter effect valt te verwachten wanneer inwoners van Zuid- en Oost-Europese lidstaten die naar het VK emigreren na de Brexit een andere bestemming kiezen. In de periode 2013 –2015 vertrokken jaarlijks 190 duizend migranten uit deze landen naar het VK. Dit aantal omvat immigranten uit de lidstaten die in 2004 en later zijn toegetreden, met name uit Polen en Roemenië, en uit Italië, Spanje, Griekenland en Portugal. Als het VK voor deze groep dezelfde immigratieregels gaat opleggen als momenteel voor burgers van buiten de EU, ligt een sterke afname van de immigratie voor de hand (Sumption, 2015). Een grote stijging van de immigratie van deze groep naar Nederland, 10 duizend of meer extra per jaar, is dan mogelijk. Dit treedt echter alleen op als een aantal factoren samenkomen: uittreking van VK uit de gemeenschappelijke markt, sterke reductie van EU-arbeidsmigratie naar het VK, een groot deel van de migranten moet

besluiten alsnog naar ander land te vertrekken en de gekozen bestemming zou, meer dan op grond van de huidige verdeling van de migratiestromen te verwachten is, Nederland moeten zijn. Als aan sommige van deze condities niet is voldaan, valt een kleinere stijging of zelfs geen stijging te voorzien. Voor de prognose is daarom van een beperkte stijging van immigratie uit de Zuid-Oostelijke lidstaten uitgegaan (plus 3 duizend). Daarnaast wordt een kleine daling van de immigratie uit het VK aangenomen (minus duizend).

Voor de lange termijn geeft dit een veronderstelling van 88 duizend (niet-Nederlandse) EU-immigranten per jaar. Dat is 13 duizend meer dan volgens de prognose uit 2014 werd voorzien en 2 duizend meer dan het aantal dat voor 2017 wordt geraamd. Het verschil met de vorige prognose komt vooral door de verdere groei van de immigratie uit de oude lidstaten.

Arbeidsmigranten uit landen van buiten de EU

Het aantal nieuw binnengekomen arbeidsmigranten uit landen van buiten de EU is sinds de eeuwwisseling sterk gestegen. Dit waren met name extra arbeidsmigranten uit Azië. Voor de toekomst wordt aangenomen dat de arbeidsmigratie van buiten de EU naar Nederland naar een structureel aantal van bijna 22 duizend per jaar zal toenemen.

Bij het opstellen van de veronderstellingen voor arbeidsmigratie van buiten de EU wordt gebruik gemaakt van een model dat de arbeidsmigratie relateert aan de vraag naar arbeid in Nederland (Van Duin, Nicolaas en van der Gaag, 2013). Voor de arbeidsmigratie van buiten de EU wordt vanaf 2007 een significant stijgende trend gevonden. Deze trend zal nog enige tijd doorzetten. Vanaf 2028 wordt aangenomen dat de arbeidsmigratie op een constant niveau blijft. De stijgende trend voor de arbeidsmigratie van buiten de EU wordt toegepast op de emigratie vanuit Azië. Voor de andere migratieachtergronden wordt het aandeel in de arbeidsmigratie van de afgelopen vijf jaar vastgehouden in de toekomst. Voor de korte termijn wordt verondersteld dat de vraag naar arbeid in Nederland naar het conjunctuur-gemiddelde gaat. Dit leidt tot iets minder arbeidsmigratie.

Vergeleken met de vorige prognose (Van Duin, Stoeldraijer, Nicolaas, Ooijevaar en Sprangers, 2015) wordt de trend langer doorgetrokken. Er werd aangenomen dat in 2017 een constant niveau van 10 duizend immigranten per jaar bereikt zou zijn, maar gezien de sterke toename in de recente jaren is dit niet aannemelijk. Ook valt de schatting van het tempo waarin de arbeidsmigratie stijgt in de nieuwe prognose hoger uit.

Asielmigranten uit landen van buiten de EU

De omvang van de asielmigratie hangt samen met internationale conflicten en kan daardoor van periode op periode sterk schommelen. De afgelopen jaren zorgde vooral het conflict in Syrië voor een toenemende stroom van asielzoekers richting Europa. Het aantal asielmigranten, dat vanwege de doorlooptijd van verschillende procedures achterloopt op de stijging van het aantal (eerste) asielverzoeken, steeg van 7 duizend in 2011 tot 37 duizend in 2016. Voor 2017 wordt het aantal op 26 duizend geraamd. Een toenemend deel van de nieuwe asielmigranten zijn nareizigers.

De vooruitzichten voor de instroom van asielzoekers de komende jaren zijn onzeker. Het aantal personen dat in Griekenland en Italië aankomt, is sinds 2015 sterk gedaald. Toch zijn er nog miljoenen vluchtelingen in Syrië en naburige landen en kunnen oploeiende conflicten, ook in andere landen, tot nieuwe vluchtelingenstromen leiden. Ook een deel van de reeds

aanwezige vluchtelingen in Europa kan naar Nederland komen, bijvoorbeeld via afspraken om migranten in Italië en Griekenland te herverdelen over de EU-lidstaten. Daartegenover staat dat er de afgelopen jaren veel beleidsmaatregelen zijn getroffen om de instroom van asielzoekers te beperken en vluchtelingen zo veel mogelijk in de eigen regio op te vangen. Het is waarschijnlijk dat beperking van asielmigratie en opvang in de regio de komende tijd een speerpunt zal blijven van zowel het EU-beleid als het beleid van individuele lidstaten. Op grond van deze ontwikkelingen wordt voor de korte termijn verondersteld dat het aantal asielverzoeken dat in landen in Noordwest Europa wordt ingediend verder zal afnemen.

Voor de langere termijn veronderstellingen kijkt de nieuwe prognose, net als de vorige, niet naar de ontwikkelingen in Nederland, maar naar die in Noordwest-Europa. In deze regio is sprake van een 'waterbed-effect': neemt de instroom van asielzoekers in het ene land af, dan neemt de instroom in een ander land toe, en andersom (Jennissen, 2011). Voor Nederland komt het aantal asielverzoeken per jaar, waarbij gecorrigeerd is voor het waterbed-effect in West-Europese staten, overeen met 18 duizend. Dat is ongeveer 3 duizend hoger dan het jaarlijks gemiddeld in Nederland over de periode 1999–2016. Dit wordt als richtcijfer voor de lange termijn genomen. Op grond van historische cijfers wordt aangenomen dat de helft van de eerste asielverzoeken uiteindelijk wordt toegekend en dat voor elke twee verzoeken één nareiziger naar Nederland komt. Vanaf 2022 geven deze aannamen een veronderstelde asielmigratie van 14 duizend per jaar. Dat is 6 duizend per jaar hoger dan volgens de prognose uit 2014. Op basis van de asielstromen in het verleden worden vooral asielmigranten uit de regio's Azië, Afrika en Overig Europa voorzien.

Gezinsmigranten uit landen buiten de EU

Bij gezinsmigratie gaat het om mensen die meereizen met een gezinslid met een ander migratiemotief, met uitzondering van gezinsleden van asielmigranten die gebruik maken van de 'nareizigersregeling'; die worden als asielmigranten geregistreerd. Daarnaast gaat het om migranten die naar Nederland komen om een gezin te vormen of zich te herenigen met een partner die hier al woont. Het aantal gezinsmigranten hangt daardoor samen met de instroom van migranten met andere motieven en met de omvang en samenstelling van de bevolking in de gezinsvormende leeftijden. De veronderstellingen voor de gezinsmigratie worden afgeleid met een rekenmodel dat op deze samenhang gebaseerd is.

Voor de korte termijn wordt een daling van de gezinsmigratie verwacht. Op de lange worden bijna 23 duizend gezinsmigranten per jaar voorzien. Vergeleken met de vorige prognose (Van Duin, Stoeldraijer, Nicolaas, Ooijevaar en Sprangers, 2015) is de langetermijntrend voor de gezinsmigratie vergelijkbaar met de huidige prognose.

Studiemigranten uit landen buiten de EU

Het aantal immigranten dat zich in Nederland vestigt om een studie te volgen vertoont een stijgende lijn. Dat heeft te maken met de internationalisering van het Nederlandse onderwijs. Vooral uit Azië en Latijns-Amerika komen steeds meer studiemigranten. In de vorige prognose werd deze stijgende lijn een aantal jaren doorgetrokken. Aangezien de stijging sterker dan verwacht heeft doorgezet, het beleid van instellingen voor hoger onderwijs om buitenlandse studenten te werven niet is gewijzigd en de Brexit mogelijk kansen biedt om marktaandeel op Britse universiteiten te winnen, is besloten de lijn in de nieuwe prognose langer door te trekken. Vanaf 2028 wordt een constant niveau aangehouden van iets meer dan 20 duizend studiemigranten per jaar, 7 duizend hoger dan volgens de prognose van 2014.

Overige migranten uit landen buiten de EU

De samenstelling van de stroom immigranten uit landen buiten de EU met andere motieven dan asiel, arbeid, studie of gezin is zeer divers en bestaat onder andere uit au pairs (Filippijnen, Zuid-Afrika), stagiairs (voormalige Sovjet-Unie, India, Brazilië) en adoptiekinderen (China, Latijns-Amerika). Omdat er geen duidelijke trend in de overige migratie is, wordt voor de toekomst het gemiddelde over de afgelopen vijf jaar aangehouden. Dit komt neer op 4 duizend per jaar, 2 duizend minder dan volgens de prognose uit 2014.

Immigratie van Nederlanders

Van immigrerende Nederlandse staatsburgers worden geen migratiemotieven geregistreerd. Merendeels betreft het hier terugkerende emigranten. Dit geldt zowel voor in Nederland geboren burgers als voor genaturaliseerde buitenlanders, maar niet noodzakelijkerwijs voor inwoners van de voormalige Nederlandse Antillen. Deze laatste groep krijgt immers de Nederlandse nationaliteit bij geboorte.

Van de in Nederland geboren emigranten keert ongeveer 60 procent weer terug (Nicolaas, 2004). Op basis hiervan wordt voor de prognose het aantal in Nederland geboren immigranten geschat uit het aantal emigranten in de voorgaande jaren. Ook voor genaturaliseerde buitenlanders wordt de immigratie geschat uit de vroegere immigratiecijfers. Voor de immigratie uit de Antillen, die van jaar op jaar schommelt zonder langdurige trend, wordt voor de toekomst het gemiddelde niveau uit het verleden aangehouden.

Voor de langere termijn worden structureel 55 duizend immigranten per jaar verwacht die in Nederland zijn geboren of Nederlands staatsburger zijn. Dit is 7 duizend meer dan volgens de prognose van 2014. Het verschil komt voor een belangrijk deel doordat de nieuwe prognose meer inwoners met een tweede generatie migratieachtergrond voorziet. Vergeleken met autochtonen emigreren deze vaker, hetgeen bij terugkeer tot meer immigratie leidt.

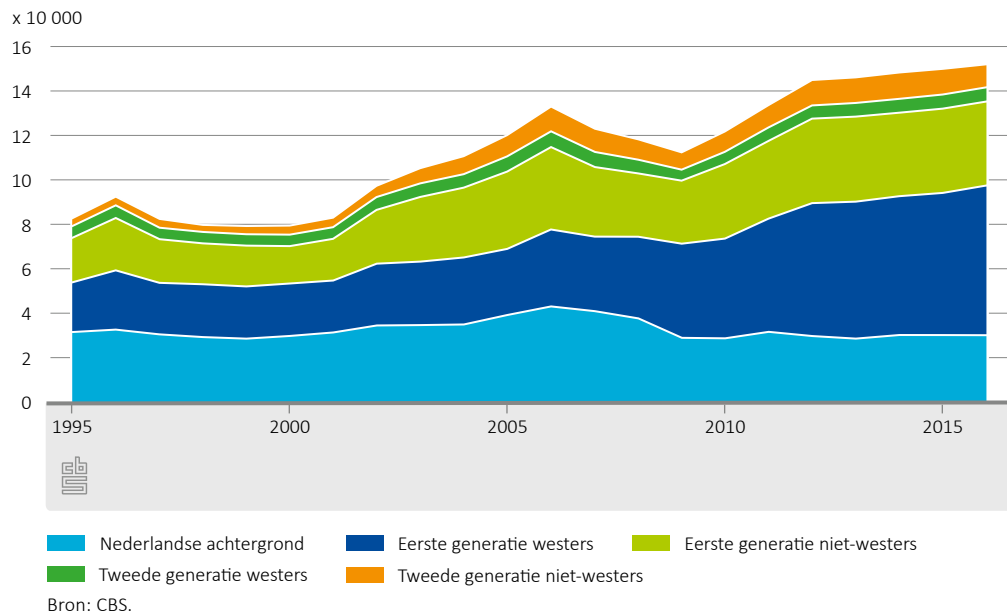
2.4 Emigratie

Voor de eeuwwisseling emigreerden gemiddeld 82 duizend personen per jaar. Daarna steeg de emigratie tot 132 duizend in 2006. Na een daling in 2008 (118 duizend emigranten) steeg de emigratie naar 152 duizend in 2016. De hogere emigratie is vooral te zien bij personen met een westerse eerste generatie migratieachtergrond. Ook bij personen met een niet-westerse eerste generatie migratieachtergrond is de emigratie hoger dan in 2008. De stijging in de emigratie van personen met een eerste generatie migratieachtergrond hangt samen met de stijging in de immigratie.

Emigratie van personen met een eerste generatie migratieachtergrond

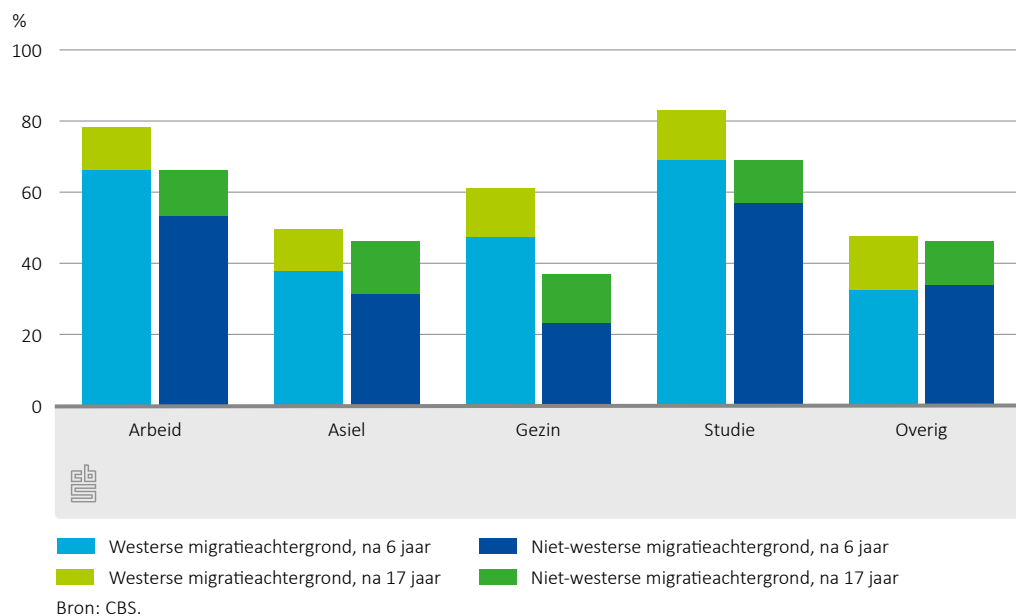
Het emigratiecijfer van personen met een eerste generatie migratieachtergrond ligt veel hoger dan van personen met een Nederlandse achtergrond, omdat ze vaak slechts voor een korte periode naar Nederland komen. De emigratie van deze groep wordt gemodelleerd aan de hand van veronderstellingen over vertrekpercentages per migratieachtergrond (De Jong en Nicolaas, 2005). Het vertrekpercentage is het aandeel immigranten dat uiteindelijk weer emigreert. Vaak gaat het dan om terugkeer naar het geboorteland, maar het kan bijvoorbeeld ook gaan om asielmigranten die naar andere EU-landen vertrekken. Voor elke migratieachtergrond is geschat hoe de vertrekpercentages van migranten samenhangen met het immigratiemotief dat ze opgaven toen ze naar Nederland kwamen. Arbeids- en studie-

2.4.1 Emigratie naar migratieachtergrond, 1995-2016

migranten blijven vaak kort, terwijl asielmigranten vaker lang of permanent blijven. Migranten met hetzelfde motief uit andere landen kunnen verschillend emigratiegedrag hebben. Zo blijven arbeidsmigranten uit Europese landen die niet tot de EU behoren vaker permanent in Nederland dan arbeidsmigranten uit Azië. Terwijl asielmigranten uit de eerste regio juist minder vaak blijven dan uit de tweede. Door dit soort informatie te combineren met de veronderstellingen over de migratiemotieven van toekomstige immigranten worden vertrekpercentages voor deze migranten geschat.

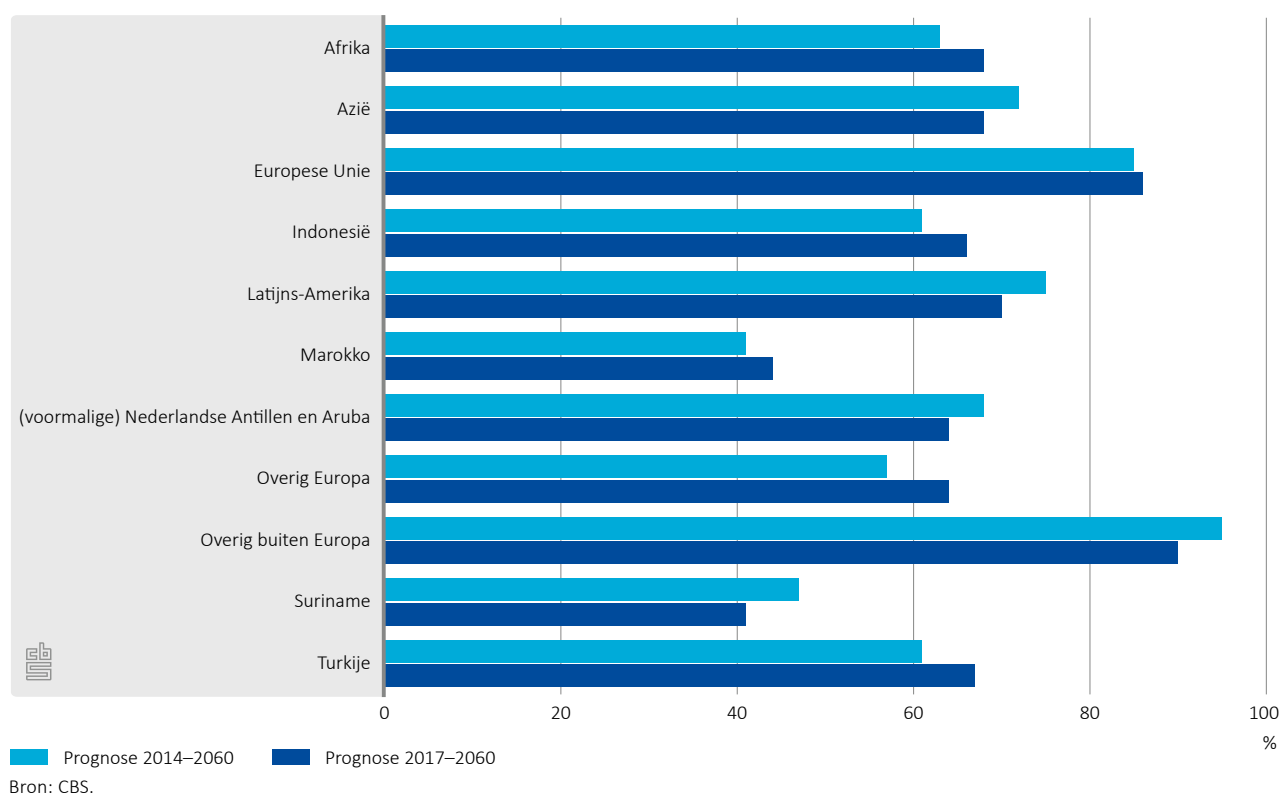
2.4.2 Vertrekpercentage naar migratiemotief, geschat voor immigranten uit 1999-2015

Het percentage immigranten met als motief studie of arbeid is sinds 1995 sterk gestegen. Mede hierdoor liggen de percentages voor de retourmigratie van recente immigranten hoger dan in het verleden. Van de in het buitenland geboren immigranten die in 1995 naar Nederland kwamen, was 20 procent binnen twee jaar weer vertrokken; van de immigranten uit 2010 was dat bijna 40 procent. Recent is het vertrekpercentage voor immigranten vanuit de EU nog iets verder gestegen. Bij immigranten van buiten de EU was er gemiddeld gesproken een daling, veroorzaakt door het stijgende aandeel asielmigranten. Doordat de prognose uitgaat van een lager aandeel asielzoekers onder de toekomstige immigranten, worden daarvoor iets hogere vertrekpercentages verwacht.

Ten opzichte van de laatste bevolkingsprognose zijn er kleine bijstellingen in de vertrekpercentages. Voor westerse immigranten van buiten Europa wordt het hoogste vertrekpercentage aangenomen (90 procent), voor immigranten uit Marokko het laagste (44 procent).

2.4.3 Verondersteld vertrekpercentage van personen met een eerste generatie migratieachtergrond

Emigratie van in Nederland geboren personen

Van de in Nederland geboren bevolking vertrekken jaarlijks ongeveer drie op de duizend als emigrant. Binnen deze groep zijn personen met een tweede generatie migratieachtergrond oververtegenwoordigd: hun geneigdheid om te emigreren ligt viermaal hoger dan die van personen met een Nederlandse achtergrond. De hogere emigratiegeneigdheid van personen met een tweede generatie migratieachtergrond ten opzichte van personen met een Nederlandse achtergrond is bij de nog thuiswonende jongeren met een tweede generatie migratieachtergrond een direct gevolg van de hogere vertrekken van hun ouder(s), de

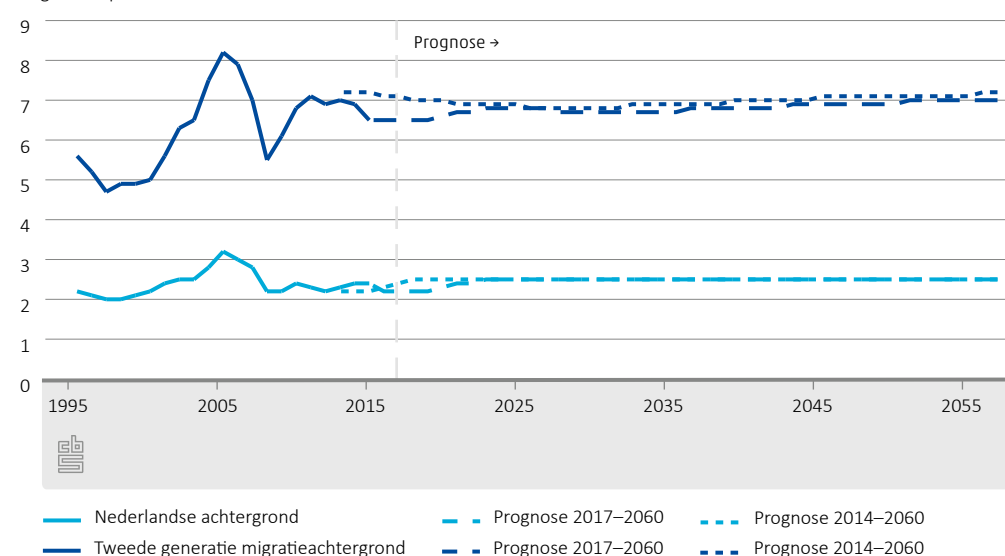
eerste generatie. Ook volwassenen met een tweede generatie migratieachtergrond emigreren echter vaker dan personen met een Nederlandse achtergrond. Dit komt waarschijnlijk door de band die deze groep heeft met het geboorteland van hun ouders, waarvan ze de taal spreken, de cultuur kennen en waar ze familie hebben wonen.

De geneigdheid om te emigreren onder personen met een Nederlandse achtergrond is sinds 2009 redelijk constant, maar kende veel schommelingen. Emigranten met een Nederlandse achtergrond hebben vaak geen economische motieven; de meeste Nederlandse emigranten denken er bij emigratie financieel zelfs op achteruit te gaan. Zorgen over criminaliteit en etnische diversiteit, bevolkingsdichtheid, ruimte, natuur en stilte spelen wel een rol (Van Dalen en Henkens, 2008, Van Dalen en Henkens, 2007).

De langetermijnveronderstellingen voor de geneigdheid van personen met een Nederlandse achtergrond om te emigreren, zijn ongewijzigd ten opzichte van de vorige prognose. De ontwikkelingen in de laatste paar jaar sloten goed aan bij de verwachtingen. De Brexit zou tot enige daling van de emigratie naar het VK kunnen leiden, maar dit gaat om een verhoudingsgewijs kleine stroom, waarbij het bovendien mogelijk is dat in plaats daarvan voor een andere bestemming wordt gekozen. Voor de jonge inwoners met een tweede generatie migratieachtergrond leiden de bijstellingen in de vertrekpercentages voor de eerste generatie (hun ouders) ook tot kleine bijstellingen in de emigratiekansen.

2.4.4 Emigratiecijfer¹⁾ personen met een Nederlandse achtergrond en personen met een tweede generatie migratieachtergrond, waarneming, prognose 2017–2060 en prognose 2014–2060

emigranten per 1 000 inwoners

¹⁾ Gestandaardiseerd naar de leeftijd- en geslachtsverdeling van de Nederlandse bevolking in 2017.

Bron: CBS.

3. Conclusie

De Bevolkingsprognose 2017–2060 beschrijft de verwachte ontwikkeling van de Nederlandse bevolking tussen 2017 en 2060. Deze prognose is een update van de Bevolkingsprognose 2014–2060, die in december 2014 werd gepubliceerd. In de Bevolkingsprognose 2017–2060 zijn de veronderstellingen voor kindertal, levensduur en migratie geactualiseerd. De bijstellingen in de nieuwe Bevolkingsprognose werden in dit artikel besproken. De belangrijkste uitkomsten worden in een ander artikel besproken (Stoeldraijer et al. 2017a).

Ten opzichte van de Bevolkingsprognose uit 2014 zijn de veronderstellingen voor het gemiddeld kindertal, de levensduur en de migratie gewijzigd. Het gemiddeld kindertal ligt op de korte termijn lager, de levensduur ligt op korte en lange termijn lager en er worden meer immigranten en emigranten verwacht.

Literatuur

Alders, M. (2000). Kinderen krijgen over de landsgrenzen heen. Maandstatistiek van de Bevolking 48(11), 22–26. <https://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/F2029887-B66E-461A-B4C6-3535D44E758E/0/b151100.pdf>

De Beer, J. (2012). Crisis in de economie, crisis in relatie- en gezinsvorming? Bevolkingstrends, november 2012. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2012/46/crisis-in-de-economie-crisis-in-relatie-en-gezinsvorming->

Booth, H, en L. Tickle (2008). Mortality modelling and forecasting: A review of methods. Annals of Actuarial Science, 3(1&2), 3–43. <https://www.cambridge.org/core/journals/annals-of-actuarial-science/article/mortality-modelling-and-forecasting-a-review-of-methods/6C045DF8515E3A2012D5E4650B06B7FF>

CBS (2017). Flexibele arbeid en de gevolgen voor relatie- en gezinsvorming. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Aruba. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/39/flexibele-arbeid-en-relatie-en-gezinsvorming>

Van Dalen, H.P., en C.J.I.M. Henkens (2007). Longing for the Good Life: Understanding Emigration from a High-Income Country. Population and Development Review 33 (1), 37–66. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1728-4457.2007.00158.x>

Van Dalen, H.P., en C.J.I.M. Henkens (2008). Exit, voice and loyalty in the Netherlands. VOX: research based policy analysis and commentary from leading economists. <http://voxeu.org/article/why-are-dutch-leaving-netherlands>

Van Duin, C., H. Nicolaas en N. van der Gaag (2013). Bevolkingsprognose 2012-2060: Veronderstellingen migratie. Bevolkingstrends, december 2013. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2013/50/bevolkingsprognose-2012-2060-veronderstellingen-migratie>

Van Duin, C., en L. Stoeldraijer (2014). Bevolkingsprognose 2014-2060: groei door migratie. Bevolkingstrends, december 2014. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2014/51/bevolkingsprognose-2014-2060-groei-door-migratie>

Van Duin, C., L. Stoeldraijer, H. Nicolaas, J. Ooijevaar en A. Sprangers (2015). Kernprognose 2015–2060: Hoge bevolkingsgroei op korte termijn. Bevolkingstrends, december 2015. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2015/51/kernprognose-2015-2060-hoge-bevolkingsgroei-op-korte-termijn>

Van Duin, C., L. Stoeldraijer, D. van Roon en C. Harmsen (2016). Huishoudensprognose 2015–2060: jongeren en ouderen langer thuis. Bevolkingstrends, juni 2016. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/24/huishoudensprognose-jongeren-en-ouderen-langer-thuis>

Van Duin, C., L. Stoeldraijer en C. Huisman (2018). Bevolkingsprognose 2017-2060: veronderstellingen migratie. Statistische Trend, te verschijnen.

Jennissen, R.P.W. (2011). De Nederlandse migratiekaart: achtergronden en ontwikkelingen van verschillende internationale migratietypen. WODC/CBS, 2011. <https://www.cbs.nl/nr/ronlyres/2c023d63-66e6-4e51-bfb5-d899b63b34b0/0/2012denederlandsemigratiekaartpub.pdf>

De Jong, A. en H. Nicolaas (2005). Prognose van emigratie op basis van een retourmigratiemodel. Bevolkingstrends 53 (1), 24–31. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2005/09/prognose-van-emigratie-op-basis-van-een-retourmigratiemodel>

Kooiman, N., A. de Jong, C. Huisman, C. van Duin en L. Stoeldraijer (2016). PBL/CBS Regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2016–2040: sterke regionale verschillen. Bevolkingstrends, september 2016. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/37/pbl-cbs-regionale-prognose-2016-2040>

Nicolaas, H. (2004) Helft Nederlandse emigranten keert weer terug. Bevolkingstrends 52(4), 24–31. <https://www.cbs.nl/NR/ronlyres/849E02D8-AAC1-40F4-8ED5-2F82C1D8783B/0/2004k4b15p043art.pdf>

Oeppen, J., en J.W. Vaupel (2002). Broken limits to life expectancy. Science, 296, 1029–1030. <http://user.demogr.mpg.de/jwv/pdf/sciencemay2002.pdf>

Stoeldraijer, L., C. van Duin en F. Janssen (2013). Bevolkingsprognose 2012–2060: model en veronderstellingen betreffende de sterfte. Bevolkingstrends juni 2013. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2013/26/bevolkingsprognose-2012-2060-model-en-veronderstellingen-betreffende-de-sterfte>

Stoeldraijer, L., C. van Duin en C. Huisman (2016). Kernprognose 2016-2060: 18 miljoen inwoners in 2034 voorzien. Bevolkingstrends, 2016|10. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/50/kernprognose-2016-2060>

Stoeldraijer, L., en C. Harmsen (2017). De levensverwachting meet de sterfte. Bevolkingstrends 2017|04. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/14/de-levensverwachting-meet-de-sterfte>

Sumption, M. (2015, 1 oktober). Would leaving the EU reduce immigration to the UK? Public Policy Analysis. <http://ukandeu.ac.uk/would-leaving-the-eu-reduce-immigration-to-the-uk/>

Stoeldraijer, L., C van Duin en C. Huisman (2017a). Bevolkingsprognose 2017-2060: 18,4 miljoen inwoners in 2060. Statistische Trends. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/51/18-4-miljoen-inwoners-in-2060>

Wet Flexibiliteit en Zekerheid 1999 (1998, 14 mei). <http://wetten.overheid.nl/BWBR0009612/2006-12-20>

Bijlage A. Definities

Migratieachtergrond

Personen met een migratieachtergrond, dat wil zeggen inwoners van Nederland van wie minstens één ouder in het buitenland geboren is, worden door het CBS onderscheiden in personen van de eerste- en tweedegeneratie. Personen van de eerste generatie zijn in het buitenland geboren, personen van de tweede generatie in Nederland. Daarnaast worden ze onderscheiden naar geboorteland. De migratieachtergrond wordt bij de eerste generatie bepaald door het geboorteland van de persoon. Bij de tweede generatie wordt de migratieachtergrond bepaald door het land waar hun moeder geboren is, of, als dat Nederland is, door het geboorteland van de vader. In de prognose worden de geboortelanden onderverdeeld in de volgende gebieden:

1. EU (de huidige lidstaten van de Europese Unie, exclusief Nederland)
2. Turkije
3. Overig Europa (Europese staten die geen EU-lid zijn, exclusief Turkije)
4. Marokko
5. Afrika (exclusief Marokko)
6. Suriname
7. Antillen (voormalige Nederlandse Antillen en Aruba, inclusief Bonaire, Sint-Eustatius en Saba, die de status van speciale Nederlandse gemeente hebben)
8. Latijns Amerika (exclusief Suriname en de Antillen)
9. Indonesië
10. Azië (exclusief Indonesië en Japan)
11. Overig buiten Europa (Verenigde Staten, Canada, Japan en Oceanië)

Totaal vruchtbaarheidscijfer

Het vruchtbaarheidscijfer is het aantal kinderen geboren bij vrouwen van een bepaalde leeftijd gedeeld door het aantal vrouwen in de bevolking met die leeftijd. Het schat de kans dat een vrouw op een gegeven leeftijd een kind krijgt. Het totaal vruchtbaarheidscijfer (afgekort TFR, voor total fertility rate) is de som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van één jaar. Het valt te interpreteren als het gemiddeld kindertal dat vrouwen zouden hebben als de vruchtbaarheidscijfers van dat jaar tot hun vijftigste zouden gelden. De TFR hangt niet af van de leeftijdsopbouw van de vrouwelijke bevolking, maar wordt wel beïnvloed door de timing van de geboorten.

Periode-levensverwachting

De levensverwachting, die ook de periode-levensverwachting of virtuele levensduur wordt genoemd, is de leeftijd die iemand zou bereiken als de sterftkansen naar leeftijd van een gekozen jaar iemands hele leven zouden gelden. Het geeft aan hoe oud een pasgeborene uit dat jaar gemiddeld zal worden, als vanaf dat jaar de vooruitgang op het gebied van gezondheid en medische kennis zou stilvallen.

De werkelijke levensduur, het aantal jaren dat een persoon mag verwachten te leven, wordt ook wel de cohort-levensverwachting genoemd. Het nadeel van de cohort-levensverwachting is dat deze pas exact kan worden berekend wanneer alle personen van de groep zijn overleden. Aangevuld met prognoses kan er wel een schatting gemaakt worden van de levensduur van nog niet uitgestorven cohorten.

Voor meer uitleg over en een berekening van de levensverwachting, zie Stoeldraijer en Harmsen (2017).

Emigratie

Met emigratie wordt het vertrek van personen naar het buitenland bedoeld. Hierbij wordt het saldo van de administratieve correcties opgesteld. Het saldo van de administratieve correcties is de som van de administratieve opnemingen en afvoeringen. Een administratieve opneming is de opneming van een persoon in de bevolkingsregisters van een gemeente op verzoek van de betrokkene. Deze opneming is niet het gevolg van geboorte, immigratie of vestiging van die persoon vanuit een andere gemeente in Nederland. Een administratieve opneming is meestal een hervestiging van een persoon die eerder administratief is afgevoerd en die verklaart nooit uit Nederland te zijn weggeweest. Een administratieve afvoering is de verwijdering van een persoon uit de bevolkingsregisters van een gemeente nadat de gemeente heeft vastgesteld dat de verblijfplaats van deze persoon niet bekend is, deze persoon niet bereikbaar is en waarschijnlijk geen inwoner meer is van een Nederlandse gemeente. Een administratieve afvoering is meestal het gevolg van het vertrek van een persoon naar het buitenland zonder dat deze de gemeente hiervan op de hoogte heeft gesteld.

Immigratie

Tot de immigranten worden alleen personen gerekend die als inwoner in een Nederlandse gemeente staan ingeschreven. Wie korter dan vier maanden in Nederland verblijft, is niet verplicht om zich in te schrijven. Veel tijdelijke buitenlandse werknemers worden daarom niet bij de arbeidsmigranten geteld. Asielzoekers kunnen zich alleen inschrijven bij een gemeente als ze een verblijfstatus hebben, of minimaal een half jaar gebruikmaken van een opvangvoorziening voor asielzoekers. Alleen na inschrijving worden ze gerekend tot de asielmigranten.

Migratie naar motief en naar reden

Informatie over migratiemotieven is gebaseerd op gegevens van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Van personen met de Nederlandse nationaliteit is geen migratiemotief bekend omdat zij zich niet hoeven te melden bij de IND. Het gaat om ongeveer 30 procent van de immigranten. Ook ontbreekt van een groot deel van de EU-onderdanen en personen uit de EFTA-landen (IJsland, Liechtenstein, Noorwegen en Zwitserland) het migratiemotief omdat zij sinds mei 2006 geen verblijfsvergunning meer nodig hebben.

Het CBS publiceert sinds dit jaar, in plaats van het migratiemotief, over de migratiereden. Voor niet-Nederlandse immigranten van buiten de EU/EFTA is dit hetzelfde als het migratiemotief. Voor immigranten uit EU/EFTA-landen is het afgeleid op basis van gegevens uit het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden, door na te gaan of de immigranten binnen 120 dagen na aankomst zijn gaan werken, samenwonen of studeren.

De data over migratieredenen laat andere trends zien dan over migratiemotieven, waardoor het niet duidelijk is in hoeverre het de intentie meet waarmee de immigrant naar Nederland kwam. Het aantal immigranten waarvoor geen reden kan worden afgeleid is groot en neemt de laatste jaren toe. Deze data is daardoor minder bruikbaar voor het formuleren van prognoseveronderstellingen dan de gegevens over migratiemotief voor de andere migratieachtergronden. Om deze reden is besloten om ditmaal bij het opstellen van de veronderstellingen voor de immigratie uit de EU geen onderscheid naar migratiemotief (of reden) te maken. Bij de immigratie van buiten de EU wordt dit onderscheid wel gemaakt.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2016–2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	Het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2014/'15–2016/'17	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2014/'15 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

CCN Creatie en visualisatie, Den Haag

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 7070
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2017.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.